

O'ZBEKISTONDA PAXTA VA G'ALLA URUG'LIGINI TAYYORLOVCHI KORXONALARNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI

Kabilov Odil Xurramovich

Toshkent davlat texnika universiteti
mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya

Maqolada O'zbekistonda paxta va boshqali don ekinlari urug'ligini tayyorlovchi korxonalar faoliyatining institutsional va iqtisodiy shart-sharoitlari tahlil qilingan. Tadqiqotning maqsadi bu korxonalar samaradorligini baholash uslubiyotini takomillashtirish va uni oshirish yo'llarini asoslashdan iborat. Urug'chilik tizimidagi so'nggi islohotlar, korxonalarni yiriklashtirish va xususiylashtirish jarayonlari normativ-huquqiy hujjatlar asosida baholangan. Tadqiqotda qiyosiy va strukturaviy tahlil hamda iqtisodiy-matematik modellashirish usullari qo'llanilgan. Samaradorlikni baholash uchun oltita texnologik, sifat va moliyaviy ko'rsatkichni birlashtiruvchi integral indeks hamda sifatli urug'likdan olinadigan iqtisodiy samarani hisoblash modeli taklif etilgan. Shartli uchta korxona misolida integral indeks 0,68 dan 1,00 gacha bo'lgan qiymatlarni oldi. Past samaradorlik asosan past rentabellik, yuqori reproduksiya urug'lik ulushining kamligi va quvvatdan to'liq foydalanilmasligi bilan bog'liq ekani aniqlandi. Shartli misolda yuqori reproduksiya chigit fermerga 1 gektardan 1,7 mln so'm sof samara beradi, urug'likka sarflangan har bir qo'shimcha so'm esa 6,7 so'm daromad keltiradi. Natijalar asosida namoyish maydonlarini kengaytirish, quvvatlardan yil davomida foydalanish, mustaqil laboratoriya nazorati va raqamli kuzatuvni joriy etish hamda integral indeksni davlat monitoringiga kiritish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan. Uslubiyotdan korxonalarni qiyosiy baholash va qo'llab-quvvatlash choralarini belgilashda foydalanish mumkin.

Kalit so'zlar: urug'chilik, urug'lik chigit, urug'lik bug'doy, iqtisodiy samaradorlik, integral indeks, quvvatdan foydalanish, tannarx, reproduksiya.

Аннотация

В статье анализируются институциональные и экономические условия деятельности предприятий по подготовке семян хлопчатника и колосовых зерновых культур в Узбекистане. Цель исследования - совершенствование методики оценки эффективности таких предприятий и обоснование путей её повышения. На основе нормативно-правовых актов оценены последние реформы семеноводческой системы, процессы укрупнения и приватизации предприятий. Используются методы сравнительного и структурного анализа, а также экономико-математического моделирования. Для оценки эффективности предложен интегральный индекс, объединяющий шесть технологических, качественных и финансовых показателей, и модель расчёта экономического эффекта от качественных семян. На примере трёх условных предприятий интегральный индекс принял значения от 0,68 до 1,00. Установлено, что низкая эффективность связана главным образом с низкой рентабельностью, малой долей семян высоких репродукций и неполной загрузкой мощностей. В

условном примере семена хлопчатника высокой репродукции дают фермеру чистый эффект 1,7 млн сумов с гектара, а каждый дополнительный сум, вложенный в семена, приносит 6,7 сума дохода. По результатам разработаны предложения по расширению демонстрационных участков, круглогодичному использованию мощностей, независимому лабораторному контролю и цифровой прослеживаемости, а также по включению интегрального индекса в систему государственного мониторинга. Методика может применяться для сравнительной оценки предприятий и выбора мер их поддержки.

Ключевые слова: семеноводство, семена хлопчатника, семена пшеницы, экономическая эффективность, интегральный индекс, использование мощностей, себестоимость, репродукция.

Abstract

The article analyses the institutional and economic conditions of enterprises that prepare cotton and small-grain cereal seed in Uzbekistan. The aim of the study is to improve the method for assessing the efficiency of these enterprises and to justify ways of raising it. Recent reforms of the seed system, including the consolidation and privatisation of seed enterprises, are assessed on the basis of legal and regulatory acts. Comparative and structural analysis and economic-mathematical modelling are used. An integral index combining six technological, quality and financial indicators is proposed, together with a model for estimating the economic effect of quality seed. For three hypothetical enterprises the integral index ranges from 0.68 to 1.00. Low efficiency is found to stem mainly from low profitability, a small share of high-generation seed and incomplete use of capacity. In the hypothetical example, high-generation cottonseed gives the farmer a net effect of 1.7 million soums per hectare, and each additional soum spent on seed returns 6.7 soums of revenue. Based on the results, proposals are made to expand demonstration plots, use capacity all year round, introduce independent laboratory control and digital traceability, and include the integral index in state monitoring. The method can be used to compare enterprises and to choose support measures for them.

Keywords: seed production, cottonseed, wheat seed, economic efficiency, integral index, capacity utilisation, cost, reproduction.

KIRISH

Qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishi samaradorligi ko‘plab omillarga bog‘liq. Ular orasida urug‘lik sifati boshlang‘ich va hal qiluvchi omil hisoblanadi, chunki o‘g‘it, suv va agrotexnikaga sarflangan resurslar urug‘likning genetik salohiyati doirasidagina natija beradi. Shu sababli rivojlangan mamlakatlarda urug‘chilik alohida sanoat tarmog‘i sifatida shakllangan. Unda seleksiya, birlamchi urug‘chilik, urug‘likni qayta ishlash va sotish bir-biriga bog‘langan qiymat zanjirini tashkil etadi [13].

O‘zbekistonda agrar sohada so‘nggi yillarda amalga oshirilayotgan islohotlar paxtachilik va g‘allachilikni bozor munosabatlariga o‘tkazish, klaster tizimini joriy etish va xususiy sektor ishtirokini kengaytirishga qaratilgan [1]. Bu jarayonda urug‘chilik tizimi ham tubdan qayta qurilmoqda. Mamlakatda 136 ta tumanda 1 million gektardan ortiq maydonda paxta yetishtiriladi. Bu maydonlarga g‘o‘za navlarini ekish

uchun 50 ming tonna atrofida urug'lik chigit talab etiladi [3]. Urug'likka bo'lgan bunday katta talab uni tayyorlovchi korxonalar samaradorligini milliy ahamiyatga ega masalaga aylantiradi.

Shu bilan birga, urug'lik tayyorlash korxonalari faoliyatida bir qator muammolar saqlanib qolmoqda. Rasmiy baholarga ko'ra, ko'p fermerlar urug'lik uchun ustamani kamroq to'lash maqsadida past avlodli urug' ekmoqda. Yangi navni sinovdan o'tkazib davlat reyestriga kiritish esa 5 yilgacha davom etmoqda. Bu holat korxonalarning yuqori reproduksiyali mahsulotiga talabni cheklaydi va ularning moliyaviy barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi O'zbekistonda paxta va g'alla urug'ligini tayyorlovchi korxonalarning iqtisodiy samaradorligini baholash uslubiyotini takomillashtirish va uni oshirish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqishdan iborat. Maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar qo'yildi:

- urug'chilik tizimining institutsional holatini va so'nggi islohotlarini tahlil qilish;
- urug'lik tayyorlovchi korxonalar samaradorligini kompleks baholovchi integral indeksni ishlab chiqish;
- sifatli urug'likning fermer xo'jaligi darajasidagi iqtisodiy samarasini baholash;
- korxonalar samaradorligini oshirish bo'yicha tashkiliy-iqtisodiy takliflar tayyorlash.

ADABIYOTLAR SHARHI

Ishlab chiqarish samaradorligini o'lchash masalasi iqtisodiy nazariyada uzoq tarixga ega. Uning zamonaviy asoslari M. Farrell tomonidan texnik va taqsimlash samaradorligini ajratish orqali yaratilgan [9]. Keyinchalik A. Charnes, W. Cooper va E. Rhodes bir necha kirish va chiqish ko'rsatkichlariga ega qaror qabul qiluvchi birliklar samaradorligini baholash uchun ma'lumotlarni qamrab olish tahlili (DEA) usulini taklif etgan [7]. T. Coelli va hammualliflar (2005) esa bu yondashuvlarni agrar sohaga tatbiq etish uslubiyotini tizimlashtirgan [8].

Qishloq xo'jaligi taraqqiyotida innovatsion resurslarning, jumladan, yangi navlar va sifatli urug'likning roli T. Schultz (1964) ishlarida an'anaviy qishloq xo'jaligini o'zgartirishning asosiy omili sifatida ko'rsatilgan [11]. Urug'chilik tizimlarini tashkil etish bo'yicha R. Tripp rasmiy va norasmiy urug' ta'minoti tizimlarining nisbatini [12], M. Morris esa rivojlanayotgan mamlakatlarda xususiy urug'chilik kompaniyalarining shakllanish shartlarini tadqiq etgan [10]. FAO uslubiy materiallarida urug'chilik korxonalarining biznes-modeli, sifat nazorati va bozorga chiqish masalalari yoritilgan [13].

Ushbu tadqiqotlar urug'chilik samaradorligining umumiy nazariy asoslarini yaratgan. Biroq ularda urug'lik tayyorlash korxonalarining o'ziga xos xususiyatlari yetarlicha hisobga olinmagan. Bular faoliyatning keskin mavsumiyligi, avlodlar (reproduksiyalar) bo'yicha narx tabaqalanishi hamda davlat tomonidan tartibga solishning yuqori darajasidir. O'tish davridagi iqtisodiyot sharoitida, xususan, O'zbekiston misolida bu xususiyatlarni qamrab oluvchi baholash uslubiyoti ishlab chiqilmagan. Bu holat mazkur tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi.

METODOLOGIYA

Tadqiqotda urug'lik tayyorlovchi korxonalar samaradorligi moliyaviy natijalar va urug'likning agronomik sifatini birgalikda hisobga olgan holda o'rganildi. Tizimli yondashuv, qiyosiy va tarkibiy tahlil, normativ-huquqiy hujjatlarni o'rganish hamda iqtisodiy-matematik modellashtirish usullaridan foydalanildi. Axborot bazasini urug'chilikka oid Prezident va Vazirlar Mahkamasi hujjatlari [1-6], Qishloq xo'jaligi vazirligi hamda O'zagroinspeksiya ma'lumotlari tashkil etdi.

Kompleks baholash uchun oltita ko'rsatkichni birlashtiruvchi integral indeks taklif etildi. Unga ishlab chiqarish quvvatidan foydalanish koeffitsiyenti K_1 , xomashyodan konditsion urug'lik chiqishi K_2 , laboratoriya unuvchanligi K_3 , bir tonna urug'lik tannarxi K_4 , sotish rentabelligi K_5 hamda elita va birinchi reproduksiyali urug'lik ulushi K_6 kiritildi. Tannarxning pasayishi, qolgan ko'rsatkichlarning esa oshishi ijobiy natija sifatida qabul qilindi.

Turli o'lchov birliklaridagi ko'rsatkichlarni qiyoslash uchun etalon qiymatga nisbatan normallashtirish usuli tanlandi. Qiymati oshishi ijobiy hisoblangan ko'rsatkichlar uchun quyidagi nisbat belgilandi:

$$x_{ij} = \frac{K_{ij}}{K_i^{\max}} \quad (1)$$

Tannarx ko'rsatkichi uchun teskari nisbat qo'llash nazarda tutildi:

$$x_{ij} = \frac{K_i^{\min}}{K_{ij}} \quad (2)$$

Bu yerda K_{ij} - j-korxonaning i-ko'rsatkichi; $K_i^{\max}$ va $K_i^{\min}$ - qiyoslanayotgan korxonalar orasidagi eng katta va eng kichik qiymatlar; x_{ij} - normallashtirilgan qiymat. Ushbu tartib stimulyatorlar manfiy bo'lmaganda, ularning eng katta qiymati noldan farq qilganda va tannarx musbat bo'lganda qo'llash uchun belgilandi. Rentabellik manfiy qiymat olgan holatlar uchun alohida normallashtirish tartibi talab etildi.

Integral indeks vaznli arifmetik o'rtacha shaklida ifodalandi:

$$I_j = \sum_{i=1}^6 w_i x_{ij}, \quad \sum_{i=1}^6 w_i = 1 \quad (3)$$

Bu yerda I_j - korxonaning integral samaradorlik indeksi, w_i - tegishli ko'rsatkichning vazni. Urug'lik sifatiga ustuvorlik berish maqsadida laboratoriya unuvchanligi va yuqori reproduksiyali urug'lik ulushiga 0,20 dan, qolgan to'rtta ko'rsatkichga 0,15 dan vazn ajratildi. Ushbu vaznlar mualliflik yondashuvi sifatida taklif etildi; ularni amaliy baholashda ekspertlar fikri asosida aniqlashtirish tavsiya qilindi.

Fermer xo'jaligi darajasida yuqori reproduksiyali urug'likdan foydalanishning qo'shimcha iqtisodiy samarasini hisoblash uchun quyidagi ifoda taklif etildi:

$$E = S(\Delta Y \cdot P - n \cdot \Delta c) \quad (4)$$

Bu yerda S - ekin maydoni, ga; ΔY - urug'lik hisobiga hosildorlikning o'sishi, t/ga; P - yetishtirilgan mahsulot narxi, so'm/t; n - ekish me'yori, t/ga; Δc - yuqori

reproduksiyali urug'lik narxining odatiy urug'likka nisbatan farqi, so'm/t. Formula qo'shimcha hosildan tushgan tushum bilan urug'likka sarflangan qo'shimcha xarajat o'rtasidagi farqni ifodaladi. Boshqa ishlab chiqarish xarajatlari o'zgarishligi hisoblash sharti sifatida qabul qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Urug'chilik tizimining institutsional holati

Urug'chilik sohasidagi davlat siyosati so'nggi yillarda bir qator normativ-huquqiy hujjatlar orqali izchil shakllantirildi [1-6]. Xususan, urug'chilikka oid normativ-huquqiy asoslar Vazirlar Mahkamasining 641-son qarori bilan tartibga solingan [4]. Prezidentning 2022-yil 28-yanvardagi PQ-106-son qaroriga asosan mamlakat bo'yicha 3037 ta subyektning 88,5 ming gektar maydonida 133,5 ming tonna urug'lik paxta yetishtirilgan. 2023-yil hosili uchun esa 42 ta urug'lik chigit tayyorlash sexida 50 ming tonnaga yaqin urug'lik chigit dorilangan [2]. Bu ko'rsatkichlar urug'lik paxta yetishtirish ko'p sonli mayda subyektlar orasida tarqoq ekanini ko'rsatadi: bir subyektga o'rtacha 29 gektar atrofida maydon to'g'ri keladi.

Texnologik tartibga solish ham kuchaytirildi. 2024-yil 19-iyunda ro'yxatga olingan Nizom urug'lik tayyorlash korxonalarida paxtani uzatish, quritish, tozalash, tolani va momiqni ajratish, chigitni saralash, dorilash, qadoqlash, saqlash va tashishda uskunalarini me'yorlar bo'yicha sozlash tartibini belgilaydi [6]. Bu hujjatning iqtisodiy ahamiyati shundaki, chigitning mexanik shikastlanishi kamayishi kondision urug'lik chiqishini, ya'ni K_2 ko'rsatkichini bevosita oshiradi.

Tarmoq tuzilmasidagi eng muhim o'zgarish korxonalarni yiriklashtirish va xususiylashtirish bilan bog'liq. 2024-yil sentabrida belgilangan yangi tizimga ko'ra, 31 ta elita urug'chilik xo'jaligi va 6 ta urug'lik tayyorlash sexidagi davlat ulushi ommaviy savdolarga chiqariladi. 46 ta urug'chilik korxonasi birlashtirilib, hududlarda 13 ta zamonaviy korxona tashkil etiladi. G'allachilikda ham birlamchi urug'chilik tartibi o'zgartirildi: nav originatori bo'lgan ilmiy tashkilot tomonidan birlamchi urug'lik materiallarining urug'chilik subyektlariga sotilishi 2025-yildan to'xtatilib, ular Qishloq xo'jaligi vazirligi taqsimotiga o'tkazildi [5]. Bundan tashqari, hukumat qarori bilan 2025-yil hosildan tayyorlangan urug'lik bug'doyni sovitkichli omborlarda saqlab, tinim davrini o'tagan holda ekish amaliyotini joriy etish vazifasi qo'yildi.

Yiriklashtirish natijasida hududiy bozorlarda konsentratsiya darajasi sezilarli oshmoqda. Masalan, Namangan viloyatida joriy yilda qabul qilingan 18 492 tonna urug'lik donning 16 464 tonnasi bitta korxona hissasiga to'g'ri kelgan. 2027-yil hosili uchun rejalashtirilgan 64 410 gektar kuzgi boshhoqli don maydonining qariyb 80 foizi urug'ligini ham aynan shu korxona yetkazib beradi.

Integral samaradorlik indeksini hisoblash

Taklif etilgan uslubiyotning amaliy qo'llanilishini ko'rsatish maqsadida shartli uchta korxona (A, B, C) misolida hisob-kitob amalga oshirildi (1-jadval). Jadvaldagi qiymatlar shartli bo'lib, uslubiyotni namoyish etish uchun keltirilgan va real korxonalar ma'lumotlarini aks ettirmaydi.

1-jadval

Urug'lik tayyorlovchi korxonalar ko'rsatkichlari va integral indeks (shartli ma'lumotlar)¹

Ko'rsatkich	Vazn	A	B	C
K ₁ - quvvatdan foydalanish, foizda	0,15	58	74	86
K ₂ - kondision urug'lik chiqishi, foizda	0,15	68	72	78
K ₃ - unuvchanlik, foizda	0,20	82	88	93
K ₄ - 1 t tannarx, mln so'm	0,15	9,4	8,7	8,1
K ₅ - sotish rentabelligi, foizda	0,15	6	11	17
K ₆ - elita va I reproduksiya ulushi, foizda	0,20	25	40	55
Integral indeks, I	-	0,68	0,84	1,00

Samaradorlik darajasi quyidagi shkala bo'yicha baholandi: $I \geq 0,85$ - yuqori; $0,70 \leq I < 0,85$ - o'rta; $I < 0,70$ - past. Natijalarga ko'ra, A korxonada samaradorlikni cheklovchi asosiy omillar past rentabellik (normallashtirilgan qiymat 0,35), yuqori reproduksiyali urug'lik ulushining kamligi (0,45) va quvvatdan to'liq foydalanilmasligi (0,67) hisoblanadi. Bu natija past samaradorlik asosan texnologik emas, balki tashkiliy va bozor omillari bilan bog'liqligini ko'rsatadi.

Sifatli urug'likning iqtisodiy samarasi

Urug'lik tayyorlovchi korxona samaradorligi oxir-oqibat fermerning yuqori avlodli urug'likka qo'shimcha haq to'lashga tayyorligiga bog'liq. Shartli misolda paxta uchun $\Delta Y = 0,25$ t/ga, $P = 8,0$ mln so'm/t, $n = 0,05$ t/ga va $\Delta c = 6,0$ mln so'm/t deb olindi. Bunda (4) formula bo'yicha 1 gektarga qo'shimcha daromad 2,0 mln so'mni, urug'likka qo'shimcha xarajat esa 0,3 mln so'mni tashkil etadi. Sof samara 1,7 mln so'm/ga ni tashkil etadi, ya'ni urug'likka qilingan har bir qo'shimcha so'm 6,7 so'm daromad keltiradi.

Bu nisbat urug'lik narxining fermer umumiy xarajatlaridagi ulushi kichik, lekin hosildorlikka ta'siri katta ekanini ko'rsatadi. Demak, fermerlarning past avlodli urug'likni tanlashi iqtisodiy jihatdan oqlanmaydi. Bu holat asosan axborot assimetriyasi hamda urug'lik sifatiga ishonch yetarli emasligi bilan izohlanadi.

Olingan natijalar urug'chilik korxonalari samaradorligi faqat ichki texnologik jarayonlar bilan emas, balki urug'chilik tizimining butun qiymat zanjiri bilan belgilanishini tasdiqlaydi. Bu xulosa R. Tripp (2001) ta'kidlagan rasmiy urug' tizimining samaradorligi fermerlar ishonchi va talabiga bog'liqligi haqidagi qarash bilan mos keladi [12]. O'zbekiston sharoitida bu masala fermerlarning yuqori reproduksiyali urug'likka ustama to'lashdan qochishi shaklida namoyon bo'lmoqda.

Korxonalarni yiriklashtirish masshtab samarasi hisobiga doimiy xarajatlarni kamaytirish, zamonaviy saralash va dorilash uskunalarga investitsiya kiritish imkonini beradi. Bu esa 1-jadvaldagi K₁ va K₄ ko'rsatkichlarini yaxshilaydi. M. Morris (1998) tadqiqotlarida ko'rsatilganidek, xususiy urug'chilik raqobatli muhitda samarali rivojlanadi [10]. Namangan misolida kuzatilgan yuqori hududiy konsentratsiya

¹ Manba: muallif hisob-kitoblari (uslubiyotni namoyish etish uchun olingan shartli ma'lumotlar asosida).

sharoitida yiriklashtirish bilan bir vaqtda sifat va narx ustidan shaffof nazorat mexanizmlarini qo'llash raqobat afzalliklarini saqlashga yordam beradi.

Raqamli nazorat vositalari bu borada muhim rol o'ynay boshladi. Urug'lik donning har bir qadog'ini QR-kodli yorliqlab tarqatish amaliyoti urug'likning kelib chiqishini kuzatish imkonini beradi va fermerlar ishonchini oshiradi. Bu, o'z navbatida, yuqori avlodli urug'likka talabni hamda korxonalarining K_6 va K_5 ko'rsatkichlarini oshirishga xizmat qiladi.

Tadqiqotning cheklovlari ham mavjud. Integral indeksdagi vaznlar ekspert yo'li bilan belgilangan va korxonalar kesimidagi haqiqiy ma'lumotlar asosida qayta tekshirilishi lozim. Keyingi tadqiqotlarda DEA usuli yordamida korxonalarining texnik samaradorligini aniqlash [7]; [8] va natijalarni integral indeks bilan solishtirish maqsadga muvofiq.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari O'zbekistonda paxta va g'alla urug'ligini tayyorlovchi korxonalar samaradorligini oshirish tizimli, ya'ni texnologik, tashkiliy va bozor choralari birgalikda talab qilishini ko'rsatdi. Taklif etilgan integral indeks korxonalarni qiyosiy baholash va samaradorlikni cheklovchi omillarni aniqlash imkonini beradi. Shartli misolda yuqori reproduksiyali urug'likning sof samarasi 1,7 mln so'm/ga ni tashkil etdi. Tadqiqot asosida quyidagi takliflar ishlab chiqildi.

Birinchidan, urug'lik narxini avlodlar bo'yicha tabaqlashtirish bilan birga fermerlarga yuqori avlodli urug'likning iqtisodiy samarasini ko'rsatuvchi namoyish maydonlari va axborot xizmatlarini kengaytirish lozim.

Ikkinchidan, yiriklashtirilgan korxonalarda mavsumiylikni kamaytirish uchun urug'lik bug'doy va chigitni qayta ishlash, dorilash va saqlash quvvatlaridan boshqa ekinlar urug'ligi uchun ham foydalanish orqali quvvatdan foydalanish koeffitsiyentini oshirish kerak.

Uchinchidan, hududiy konsentratsiya sharoitida sifat standartlariga rioya etilishini mustaqil laboratoriya nazorati va raqamli kuzatuv tizimlari orqali ta'minlash zarur.

To'rtinchidan, korxonalar faoliyatini baholashda integral indeksni davlat monitoringi tizimiga kiritish va uning natijalarini imtiyozlar berishda mezon sifatida qo'llash maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 23-oktabrdagi PF-5853-son "O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020-2030-yillarga mo'ljallangan strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni <https://lex.uz/docs/-4567334>

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PQ-106-son "Qishloq xo'jaligi ekinlari urug'chiligini yanada rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Qarori. <https://lex.uz/docs/5840120>

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 15-dekabrdagi PQ-391-son "Paxtachilikda urug'chilik tizimini rivojlantirish hamda paxta hosildorligini

oshirishning qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori. <https://lex.uz/doc-passport/-6694158>

4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktabrdagi 641-son “Qishloq xo‘jaligi ekinlari urug‘chiligiga oid ayrim normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to‘g‘risida”gi Qarori. <https://lex.uz/docs/-5676745>

5. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 2-oktabrdagi 622-son Qarori. <https://lex.uz/uz/docs/-7137070>

6. O‘zbekiston Respublikasi qishloq xo‘jaligi vazirining buyrug‘i 2024-yil 19-iyun ro‘yxat raqami 3519 “Urug‘lik chigit tayyorlovchi korxonalarda urug‘lik paxtani qayta ishlashda uskunalarni belgilangan me‘yorlar asosida sozlash tartibi to‘g‘risida”gi Nizomi <https://lex.uz/uz/docs/-6976671>

7. Charnes A., Cooper W.W., Rhodes E. Measuring the efficiency of decision making units // European Journal of Operational Research. 1978. Vol. 2, No. 6. P. 429-444.

8. Coelli T.J., Rao D.S.P., O‘Donnell C.J., Battese G.E. An Introduction to Efficiency and Productivity Analysis. 2nd ed. New York: Springer, 2005.

9. Farrell M.J. The measurement of productive efficiency // Journal of the Royal Statistical Society. Series A. 1957. Vol. 120, No. 3. P. 253-290.

10. Morris M.L. (ed.) Maize Seed Industries in Developing Countries. Boulder: Lynne Rienner; CIMMYT, 1998.

11. Schultz T.W. Transforming Traditional Agriculture. New Haven: Yale University Press, 1964.

12. Tripp R. Seed Provision and Agricultural Development: The Institutions of Rural Change. London: ODI; Oxford: James Currey, 2001.

13. FAO. Seeds Toolkit. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2018.

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir:
Ingliz tili muharriri:
Rus tili muharriri:
Musahhih:
Sahifalovchi va dizaynerlar:

Xakimov Ziyodulla Axmadovich
Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich
Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li
Karimova Shirin Zoxid qizi
Sadikov Shoxrux Shuxratovich
Abidjonov Nodirbek Odijon o'g'li

2026-yil, sentabr, 9-son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: info@marketingjournal.uz
Bot: [@marketinjournalbot](https://t.me/@marketinjournalbot)
Tel.: +998977838464, +998939266610
Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi** rayosatining **2024-yil 04-oktabrdagi 362/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: **9710**. ГОСТ 7.56-2002 " Seriyali nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlataro standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**